

Fra Folkemedicinens Omraade.

Historie/Jyske Samlinger, Bind 4. række, 6 (1928)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/ho/ho_4rk_0006-PDF/ho_4rk_0006_74362.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=74362>

pdf genereret den : 28/5-2008

Fra Folkemedicinens Omraade.

Ved C. Klitgaard.

I en Artikel i 1. Bind af Tidsskriftet »Dania« (1890) har Kristoffer Nyrop under Titel »Kludetræet« omtalt den ældgamle og vist over hele Jorden udbredte Skik at fri sig for Sygdom ved at krybe igennem en Græstørv, et spaltet Træ, en gennemhullet Klippe, en bøjet Vidie, en Gjord eller en Løkke af et Reb o. s. v., og han har, forekommer det mig, med Skarpsindighed fremdraget det centrale i Ceremonierne, der utvivlsomt viser, at Handlingen symboliserer en Genfødselse, og at den Aabning, den Syge skal føres igennem, henlyder til Kvindens Kønsorgan.

I samme Afhandling omtaler Nyrop, hvorledes Genfødselstanken ogsaa paa Overtroens Omraade kan eftervises i en noget anden Form, nemlig i en Tilbagevenden til Moderlivet, til Jordens Skød, og denne Skik at nedgrave syge Mennesker, hvilke efter primitive Forestillinger var det samme som forgjorte Mennesker, har sikkert været ret udbredt, selv om der ikke i Literaturen foreligger saa meget desangaaende som om Gennemkrybningen. Nyrop anfører efter en gammel Bog fra 1700erne, at hvis et Menneske har noget at bestille med et Spøgelse, skal det Menneske føres til Kirkegaarden, hvor der skal graves en Grav, som det lige kan ligge i, og et Menneske som har sit eget

Navn i Sognet¹⁾, skal komme Jord paa den Begravede, og saa skal han tages op og føres hjem og lægges i sin Seng for at sove. Et andet Raad i samme Bog siger, at den, der er forgjort, skal lægges i Jorden, og der skal pløjes og saas over ham, hvorefter han atter tages op. For at blive det Onde kvit, maa man begynde et nyt Liv, og det symboliseres ved, at man vender tilbage til Jorden — Begravelsesceremonien — hvorefter man opstaar til nyt Liv.

Ogsaa Begravelsesceremonien kunde dog til en vis Grad symboliseres, hvad der var naturligt nok, da ikke alle Syge kunde taale at underkaste sig Skikken i dens fulde Omfang; vi har vist Anvisning paa en saadan Omformning i følgende Raad mod Forgørelse²⁾: Gaa Torsdag Nat mellem Kl. 11 og 12 paa Kirkegaarden, skær en Tørv op eller tag Jord under din højre Fod stiltiende og læg det paa dit Hoved, idet du siger: »Jeg er forladt, jeg er forgjort, jeg kan aldrig Bod faa, førend jeg faar Jord under og oven paa. Nu haver jeg Jord baade under og oven paa, i Morgen skal Klokken slaa, paa Søndag skal jeg karsk opstaa, i Navnet Gud Faders, Guds Søns og Hellig Aands, Amen.«

I en Retssag fra Nibe³⁾, som blev rejst 1707 af Bartskeerer Groszmann mod Gaardmand Peder Thomsen i Lørsted i Hanherred for Udøvelse af Kvaksalveri, hvorved han gik Bartskeereren i Næringen, oplyses, at Peder Thomsen lod sine Patienter grave deres Særke, Snørhatte og Strømper ned paa en Kirkegaard, hvor det skulde ligge en Nat, og derefter skulde de Syge iføre sig dette Tøj, forinden Peder Thomsen læste over dem, hvilket skulde ske en Nat mellem

¹⁾ Vel et Navn, som ikke bares af andre i Sognet.

²⁾ Iydske Saml. 1. IV. 117.

³⁾ C. Klitgaard: Nibe Bys Historie S. 336.

Torsdag og Fredag. Han lod ogsaa de Syge staa paa Kirkegaardsmuld eller lagde det under deres Fødder og paa deres Hoveder, idet han til en Mandsperson brugte Muld af den nyeste Mandsgrav og til en Kvinde Muld af den nyeste Kvindegrav, og saa sagde han: »Nu er der viet Muld paa dit Hoved, end er der viet Muld under dine Fødder . . .«, og derpaa læste han noget af en skreven Bog og nævnede flere Gange Gud Faders, Søns og Helligaands Navn.

Om Begravelsesceremonien i dens fulde Omfang, altsaa en virkelig Jordfæstelse, oplyser A. P. Gaardboe¹⁾, at ved Aar 1875 var man paa en Gaard ved Frederikshavn meget plaget af Forgørelse, og Manden i Gaarden laa da en hel Nat i en Grav paa Kirkegaarden. Samtidigt anvendte man Gennemkrybningsceremonien for Dyrs Vedkommende.

Fra ældre Tid har jeg noteret et Par Tilfælde af Begravelser. Heksen Mette Pedersdatter fra Ulsted, ogsaa kaldet »den vise Pige«, som 1618 blev brændt for Hekseri, som hun havde udøvet rundt om i Vendssyssel, tilstod blandt andet, at hvis nogen var Ondt paakastet (o: forgjort), begravede hun dem med 3 grønne Tørv paa Hovedet, og 1620 udstedtes Tingsvidne af Hvetbo Herredsting, at den for Hekseri tiltalte Ane Jespersdatter fra Gjøl havde haft Svend Smed paa Gjøl i Jorden for at kurere ham; han laa i Graven ved hans Faders Bol Natten over, men døde alligevel²⁾.

Mere udførlige Oplysninger om Begravelsesskikken faar man dog af nedenstaaende Beretning, der ogsaa paa andre Omraader giver Bidrag til Belysning af Folkemedicinen.

¹⁾ Jydske Saml. 2. I. 48.

²⁾ C. Klitgaard: Den nordjyske Hekseforfølgelse; Aalborg Amts Aarbøger II 167 og 190.

I »Samlinger til jydsk Historie og Topografi« 3, VI. 369 ff har Dr. Villads Christensen omtalt, at der 21. Juli 1686 udgik et kgl. Brev til Landsdommerne i Nørrejylland om, at fremtidig maatte ingen Heks brændes, før deres Sag var paadømt af Højesteret, og Anledningen hertil var, at Hekseprocesser saa ofte forekom i Jylland. Der var paa hin Tid fire Sager af denne Art under Behandling ved Landstinget, og den ene var indsendt af Ejler Ejlersen Holm til Eskær i Vendsyssel og angik en Kvinde, som havde givet sig af med Signen, Manen og Maalen. Da denne Sags Akter ikke er uden Interesse i Henseende til de Kure, der blev anvendt mod Sygdom, meddeles nedenstaaende Uddrag af Jerslev Herreds Tingbog.

Paa Jerslev Herreds Ting 12. Aug. 1686 havde Ejler Ejlersen Holm til Eskær efter Angivelse af Otto Skeel, Amtmand over Aastrup, Børglum og Sejlstrup Amter, og Sognepræsten i Tolstrup Sogn Hr. Niels Iversen Ærøe ladet indstævne Christen Pedersens Hustru Kirsten Andersdatter i Tømmerby for »ulovlige og ukristelige Kunster og ondt Forhold«, som hun havde begaaet.

Herom at vidne fremstod først Christen Lauridsen i Stenum, der berettede, at for tre Aar siden, da han skulde flytte fra Tømmerby, hvor han hidtil havde boet, og den sidste Aften var i det Hus, som Chr. Pedersen og Kirsten Andersdatter nu beboede, og sad og vilde »drukket en Pibe Tobak« og derfor bad en lille Dreng om at hente en Glød, da saa Drengen i Stuedøren et Spøgelse, som syntes at være stort og havde et »Hengsel« over sig (∩: noget hængt over sig), og han turde derfor ikke hente Gløden. Saa gik Chr. Lauridsen selv efter den; men han kunde heller ikke komme ud efter den for Spøgelset, og han gik da til-

bage til sit Bord og læste og sang (o: antagelig: bad og sang Salmer), men saa kom der en stor Taage ind i Stuen, saa de ikke kunde blive derinde, og saa sprang hans Hustru ud af Vinduet, og efter at han havde rakt Børnene ud til hende, gik han selv samme Vej ud. Hans Hustru Bodil Lauridsdatter vidnede det samme og tilføjede, at næste Morgen kom Kirsten Andersdatter til hende i samme Hus, og Bodil spurgte, om hun havde nogen Mening om, hvordan Spøgelset var kommet derind, hvortil Kirsten svarede, at det var kommet ind af Lyren, og havde hun adlydt det, som den gale Kone havde sagt til hende, da var det gaaet hende galt, men eftersom hun havde frygtet Gud, var hun forblevet i Fred.

Anne Nielsdatter vidnede, at for nogle Aar siden, da hendes Søn Søren Nielsen tjente hos Laurids Jensen i Stenum, blev han hurtigt angrebet af en ulidelig Smerte i sin ene Fod, og da hun med grædende Taarer klagede sig derover, blev hun af Sidsel Sørens-datter i Stenum tilraadet at søge Kirsten Andersdatter i Tømmerby, thi hun havde tidligere hjulpet Sidsels Søn. Saa gik Anne til Tømmerby i et farligt Rendfog og fik hende med til Sønnen, og hun saa da, at Kirsten hele Natten igennem lagde Tallerkener paa Sønnen, hvorefter hun lovede, at han nok skulde komme sig. En Gang havde hun Drengen med paa Kirkegaarden, og Sønnen fortalte Moderen, at Kirsten Andersdatter havde gravet hans Ben ned der. Da Anne Nielsdatter spurgte Kirsten om, hvad Sygdom det var, svarede Kirsten, at det var hendes gode Venner, som havde paaført ham den, og derfor vilde hun ikke røbe dem; men kunde Anne tie, vilde Kirsten dog lade hende se Sønnens Skademand, — vel i en Spand Vand. Saa blev Anne forskrækket og sagde, at

det ønskede hun ikke, Gud skulde vel hævne det, om Sønnen var vederfarede noget i saa Maade.

Da Kirsten første Gang havde været hos Sønnen, og hun fulgte hende hjem, gik Anne foran Kirsten for at gøre Traad i Sneen, og da de kom paa Foldager paa Stenbjerggaards Mark, begyndte Kirsten at skoggerle bagved Anne. Da denne spurgte, hvorfor hun lo, svarede hun: »Nu ved jeg, hvad de siger om mig hjemme til Eders,« og hun sagde yderligere, at nu var Drengen faldet i Søvn; og Else Brandts kalder [paa hannem?] og siger: »Du skal ikke tro, hvad den Kone siger, det er ikkun Spøgeri, hun har for,« hvortil Drengen svarer »Nej«. Da Anne saa kom hjem igjen, fik hun at vide, at det just var gaaet til, som Kirsten havde sagt. Kirsten havde ogsaa stedse skrækket Anna til at give sig Penge og andet, indtil hun havde mistet det, hun skulde have til sit eget og sin stakkels vanføre Drengs Ophold. Drengen Søren Nielsen stadfæstede Moderens Udtalelser og tilføjede, at da han havde Benet i Kirkegaarden »hvingede« Kirsten tre Gange over hans Hoved med Spaden, som hun havde gravet Hullet med, og da de gik hjemad, sagde hun, at han snart vilde faa det bedre, thi de havde ingen mødt paa Hen- eller Hjemvejen.

Niels Sørensens Kone, Karen, af Tømmerby, vidnede, at det var hende vitterligt, at Kirsten Andersdatter tit og ofte var blevet hentet om Natten til adskillige fremmede Folk; de boede paa Vejen til hendes Hus, og der kom ofte om Natten Folk til dem for at spørge om Vej til Kirsten. En Gang kom en Kvinde til dem og lod Kirsten hente derhen. Kvinden var fra Norge, og da Kirsten saa hende, sagde hun: »I er en fin Kvinde,« og straks begyndte hun at græde. Saa tog Kirsten hende med ud i et Udhus

og lukkede Døren til efter sig, og da hørte Karen, at de talte højt derinde, hvorfor hun løb til Døren og vilde høre, hvad de sagde. Hun hørte da, at Kirsten sagde til den Fremmede: »Tag nu Eders Hue af Hovedet og lad mig se det, der er i Eders Haar«; men mere kunde hun ikke høre. Lidt derefter gik Kirsten med den fremmede Kvinde ud paa Marken, og Kvinden kørte bort, men Kirsten sagde til Manden, der kørte for Kvinden, at han skulde komme den følgende Nat og hente hende, hvad ogsaa skete. Senere spurgte Karen Kirsten Andersdatter ad, om hvad det var for en stakkels Kone, hun talte saa ilde til, og hun svarede da, at det var en Kone fra Norge, som Fanden havde Vane til, og hun skulde hjælpe hende. Videre spurgte Karen om, hvad det var, den Fremmede havde i Haaret, og dertil sagde Kirsten, at det var en »Rævepit«.

Chr. Christensen, født i Tømmerby, vidnede, at han for 14 Aar siden var noget syg i Hovedet, og da kom Kirsten Andersdatter ind til ham om Natten og sagde, at han var forgjort, for hans Negle skinnede saa stærkt. Saa tog hun ham med sig ud, lavede et Hul i et Dige og bad ham løbe der igennem, og imedens strøede hun Muld paa ham, og læste nogle Ord, som han dog ikke kunde huske. Derefter tog hun et Stykke Tørv paa en Knivsod og flyede ham Kniven til at bære hos sig, idet hun sagde: »Byd nu Gæster«. Hun gik saa hjem med ham, og da syntes det ham, som om hun løb og dansede ved ham, og hendes Øjne var gloende i Hovedet. Da de kom hjem fra Marken, tog hun . . . [i Tingbogen borte af Fugt] paa Ilden, idet hun sagde: »Jeg kaster alle Troldkarle og Troldkvinder paa Ilden med al hans Ulykke.«

Fra Else Madsdatter, salig Chr. Christensens i Vren-

sted, fremlagdes i Retten et skriftligt Vidne, i hvilket hun berettede, at Kirsten Andersdatter om Natten var kommen ind til hendes syge Mand, og da maalte hun ham for Modсот og sagde: »Jeg ser nok, at I har saa skarpt et Øjesyn, at der skal være gjort Skalkhed ved Eder,« og hun lod sig mærke med, at de havde nogle onde Naboer, som havde forgjort ham. Hun gik derpaa op paa Kirkegaarden og hentede Muld fra en Grav, og da hun kom tilbage, lod hun grave en Grav i Jorden lige for Køllevnen i Bryggerset og forlangte en Pude og et Lagen. Hun lagde saa Manden i Graven og forlangte et andet hvidt Klæde, som hun lagde over ham i Kors, »ligesom man bruger over Ligbegængelse,« og saa bad hun Else og hendes Søn Laurids Jensen om at gaa ind i Stuen og bede Fader vor. Hvad Kirsten derefter foretog sig, saa Else ikke; men da Kirsten skulde rejse bort, sagde hun, at hvis Manden ikke blev bedre inden Søndag, skulde de sende Bud efter hende igen, for da vidste hun, at hun blev ledig. Da Else imidlertid erfarede af sin syge Mand, at det »Spøgeri«, som Kirsten havde bedrevet med ham, »laa ham saa haardt paa hans Hjærte«, sendte hun ikke oftere Bud efter hende. — Elses Søn, Laurids Jensen, vidnede, at da han kørte Kirsten hjem, sagde hun: »Nu ved jeg, hvor nødig I vilde køre efter mig«, og det var ogsaa sandt, thi hans salig Fader havde saa godt som nødet ham til at køre, men hvordan Kirsten kunde vide det, kunde han ikke forstaa; dog turde han ikke spørge hende ad.

Ole Jensen Væver i Vester Brønderslev vidnede, at for et Par Aar siden havde hans salige afdøde Kone en farlig og ulidelig Sygdom, og det blev sagt ham, at hun var forgjort, og han blev tilraadet at søge Kirsten Andersdatter i Tømmerby. Saa rejste han til

hende og spurgte, om hun vidste noget Middel mod saadan Sygdom, og det svarede hun ja til, men før hun vilde rejse med ham, vilde hun have Betaling. Saa gav han hende 3 Mark og kørte bort med hende om Natten; undervejs sagde hun, at han skulde køre til Vester Brønderslev Kirke, og der gik hun ind paa Kirkegaarden og bad ham følge med sig. Hun satte sig saa paa Knæ paa en Grav og talte nogle utydelige Ord, og da de kom hjem til den syge Kone, gik Kirsten til hende, saa paa hendes Hænder og sagde, at hun var haardelig forgjort, for hendes Negle skinnede saa stærkt. Saa gravede de en Grav i Stuen og lagde den syge Kvinde deri paa samme Maade, som det var sket med Chr. Christensen i Vrensted, og medens de, der var i Stuen, gik ud for at læse Fadervor, hørte de, at hun snakkede og »muldrede« noget, som om hun læste eller sang, og derpaa tog de Konen op af Graven igen. Da Kuren ikke virkede, var Ole Jensen senere hos Kirsten for at hente hende, og hun sagde da, at saa skulde hans Kone i Graven igen, men først skulde Ole gaa til Tolstrup Kirkegaard og der hente noget Muld fra den Kvindes Grav, som var død i Vester Bolet i Hjermslev, hvad han ogsaa gjorde. Endvidere bad hun ham om at skaffe Jord, som laa under en Sten paa et trebundet Skel, hvilket han ligeledes efterkom. Derpaa kom den syge Kone atter i en Grav, som de lavede ved en Høstak i hans Gaard, men heller ikke det hjalp, og han hentede saa Kirsten tredje Gang, og da forlangte hun en sort Høne uden noget hvidt paa, hvilken hun kogte under Laag i en Potte og anvendte til den Syge, men uden Resultat. — Endelig hentede han Kirsten for fjerde Gang, og da havde hun nogle Aakanderødder med sig, som hun lagde paa Ilden, til de blev godt varme, hvor-

efter hun lagde den paa den syge Kones Legeme, og saa svulmede hendes Krop meget op, og hun fik en ulidelig Pine. Kirsten bandt ogsaa nogle Rønnegrene overkors paa den Syge, men derefter levede Konen kun en Maaned, da det blev hendes Død.

Da Ole Jensen sidste Gang kørte Kirsten hjem paa en Slæde ved Middagstid, blev Slæden pludselig paa et glat Sted saa tung, at Hestene ikke kunde trække den; men saa stod Kirsten af og sagde: »De kan ikke drage den med mig denne Gang,« og hun gik saa sin Vej. Ole Jensen havde ialt ofret 13 Mark paa disse Kunster, og Kirsten havde sagt, at hans Kone var forgjort af 12—13 Troldkvinder, hvilke hun gjerne skulde have nævnt for ham, men han kunde ikke tie dermed, og de var ikke langt borte. Kirsten Andersdatter erkendte, at hun for at gøre disse Kunster havde faaet 3 Mark i Penge og en Kalv, men den »var Skarn« og døde straks, og endvidere havde hun faaet en Hue, som ogsaa »var Skarn«.

Skipper Jens Pedersen Thise i Hjelmsted i Serreslev Sogn, der var gift med Johanne Pedersdatter Galskyt af Kornumgaard, og som senere blev Forpagter paa Sæbygaard og Hørbylund, vidnede, at for omtrent otte Aar siden blev han syg, saa han i fire . . . . . (borte af Fugt), og der kom da nogen Svaghed i hans Ben. Saa kom Kirsten Andersdatter til ham og var hos ham en Dags Tid, og hun havde nogle Urter med, som hun badede hans Ben med, og han fik noget at smøre dem med, hvorefter han næst Guds Hjælp fik det bedre.

Maren Pedersdatter, Laurids Andersens Hustru i Røgelhede i Hellevad Sogn, vidnede, at for omtrent tre Aar siden var hun i en stor Sygdom, og Kirsten Andersdatter blev hentet til hende. Hun raadede dem

til at grave en Grav i Bryggerset en Aften, og Kirsten lagde hende i Graven og strøede Muld paa hende, idet hun sagde, at Maren var forgjort. Saa tog Kirsten Livet af en sort Høne og smurte hende med Blodet, hvorpaa hun kogte noget Byg, som hun lagde ved hendes Knæ.

Birgitte Madsdatter fra Tømmerby udtalte, at hun havde hørt Kirsten Andersdatter sige, at hvis Anders Bertelsen i Tømmerby lagde Haand paa hende, skulde han ikke blive gammel efter den Dag.

Ejler Ejlersen Holm, der selv var nærværende paa Tinge, spurgte Kirsten, om hun havde noget at indvende mod de aflagte Vidner, og hvorledes og af hvem hun havde lært disse Kunster. Hertil svarede Kirsten, at hun havde brugt de nævnte Kunster, som Gud i Himlen havde lært hende.

Dernæst fremstod Simon Andersen og Chr. Madsen fra Vrensted og Jens Pedersen i Stenum, som vidnede, at de sidste Søndag havde faaet Befaling af Niels Pedersen paa Eskær til at føre den anholdte Kirsten Andersdatter til Eskær, og de skulde vente ved Vrejlev Kloster, til han kom til dem. Men de ventede ikke; de kørte videre, og de havde spændt Kirsten til Vognhækken med en Fjeder om det ene Ben. Saa red Jens Pedersen fra dem og hjem, medens de to andre Mænd fortsatte Kørselen med Fangen. Da de om Aftenen kom til Gaarden Maalund i Hørmested Sogn, blev det saa mørkt, at de maatte bede der, og saa blev de saa tunge, at de faldt i Søvn. Da de vaagnede, var Kirsten borte, og de saa en sort Tingest som en Tørv, der løb fra Vognen og til Gaarden norden omkring Laden. Om Morgen kom Mændene til Eskær, og da de berettede om, hvorledes det var gaaet dem, blev Chr. Madsen sat i Fængsel der,

medens Simon Andersen kørte hjem med Vognen medhavende skriftlig Befaling til Jens Pedersen i Stenum om enten at skaffe Kirsten til Stede igen eller selv lide Straffen. Jens Pedersen og Anders Bertelsen i Kærsgaard samt Jens Mikkelsen i Stenum begav sig saa om Tirsdagen ud for at lede efter Kirsten og fandt hende i Øster Hjermelev nedgravet i Høet paa en Rane hos Chr. Andersens, og Amtmand Otto Skeels Ladefoged var med til at fange hende. Kirsten bekræftede Rigtigheden af det udsagte, hvorefter Ejler Holm gjorde Paastand om, at hun blev dømt i Henhold til »Danske Lov«s 6. Bog 1. Kap. Sagen blev saa opsat til den følgende Tingdag (19. Aug.), og da fremstilledes Kirsten paany i Retten, hvor Ejler Holm i Amtmand Otto Skeels Nærværelse spurgte hende om, hvorfor hun var blevet nødet til at flytte fra Em Sogn, og hertil sagde hun, at Præsten Hr. Laurids (Nielsen Dalin) i Vraa vilde ikke have hende i hans Sogne eller paa hans Stavn, fordi hun rejste omkring og hjalp Folk med Urter og viet Muld for alle Slags Sygdomme. Yderligere bekendte Kirsten, at for omtrent 30 Aar siden, da hun tjente i Stenvad i Vraa Sogn, blev hun taget af en Kvartermester under de Svenske — altsaa under Karl Gustav Krigen 1657—60 — og blev ført til Jens Christensens i Bundgaard (i Vraa Sogn), og hun var hos ham en fem Ugers Tid.

Der hørte hun, at Kvartermesteren læste i en tysk Bog, og han forklarede hende, at naar nogen var forgjort, skulde man kaste viet Muld paa dem, saa blev de bedre. Fire Aar derefter blev hun gift, og saa fik hun Børn i seksten Aar; i den Tid brugte hun ikke disse Midler, men siden havde hun brugt dem, og hun vidste ikke, hvor mange hun havde været hos eller, hvem der var den første; den sidste var Chr.

Christensen i Vrensted; Kirsten var blevet advaret af Hr. Niels Iversen Ærø i Tolstrup og Stenum, der havde foreholdt hende det syndige i de Kunster, hun foretog. Da der endnu kunde føres flere Vidner mod Kirsten, blev Sagen atter opsat til 26. Aug. Som forhen fremstillede Ejler Holm hende selv paa Tinget og fremstillede endvidere Elle Lauridsdatter af Borup i Vraa Sogn, som vidnede, at da hun for seks Aar siden var syg, blev hun tilraadet at søge Kirsten Andersdatter. Hun sendte saa Bud efter hende, og Kirsten badede hende første Gang i et lille Kar, og anden Gang — en sildig Aften — fulgtes de ad til Vraa Kirkegaard, hvor Kirsten Andersdatter tog viet Muld, som hun strøede paa hendes Hoved, hvorefter de atter kørte hjem til Borup.

Oluf Christensen i Vrensted Bundgaard vidnede, at forgangen Vinter døde hans Kreaturer, og da han henvendte sig til Kirsten om Raad, gik hun ind i hans Fæhus og »overfandt« hans Fæ. Hun kom igen anden Gang efter hans Bud . . . . . (borte af Fugt) tre Pinde, som hun sagde var af Rønnetræ, og bad ham sætte dem over Nødhusdøren, hvor de skulde sidde tre Nætter og Dage, og siden var det lige meget, hvor de blev af. Hun sagde ogsaa, at onde Mennesker havde gjort ham den Skade. Pinsedag satte han saa Pindene over Døren, og Kirsten lovede, at det nok skulde hjælpe.

Da han spurgte om, hvem der havde gjort ham Skade, svarede hun, at det gjorde intet Gode, at hun sagde ham det, og saa slog hun med den højre Haand øster og sønder fra hans Huse. For sin Hjælp fik hun et Læs Halm.

Endvidere læstes ved Tinget en Attest fra Skipper Jens Pedersen Thises Hustru Johanne Galskyt, i hvil-

ken hun erklærede, at det var hende vitterligt, at for omtrent tre Aar siden kom Kirsten til dem i Hjelmsted og bad om at købe en Pot Tjære, hvad hun ogsaa fik. Da sagde Kirsten: »Gud bevare mig, hvorledes er det fat med, at der ligger saa mange af Eders Øgkretter døde?«, hvortil Johanne sagde: »Ja, det véd Gud.« Kirsten sagde saa, at hun havde hørt sige, at hvis onde Mennesker havde gjort ens Kvæg Skade, skulde man tage nogle Skadeunger og grave dem ned i Stalden, saa kunde Kvæget ikke skades mere.

Karen Sørensdatter af Sundsted i Vrensted Sogn vidnede, at i Oktober 1677, da hun laa meget syg, kom Kirsten Andersdatter til hende for at hjælpe hende i hendes Sygdom, og Kirsten sagde, at hun var gjort »skolchen«¹⁾.

Saa kogte Kirsten Humle og Malurt sammen og lagde paa hendes Hoved, og derefter lagde hun Kirkegaardsmuld der paa. Hun havde ogsaa Lys tændt omkring den Syge, og det var en Søndag under Prædikenen; men hvor mange Lys, der var tændt i Stuen, kunde Karen ikke huske. Første Gang, hun spurgte Kirsten om, hvem der havde gjort hende »scholchen«¹⁾, sagde hun: »Jeg skal sige Eder det en anden Gang,« og senere sagde hun, at Chr. Madsens Hustru, Maren Nielsdatter i Vrensted, havde gjort det, ... (borte af Fugt) gjort det, formedelst hun havde en Datter, som hun vilde have haft gift med Karen Sørensdatters Mand. Derefter blev Karen »næst Guds Hjælp« noget bedre, og Kirsten fik i Betaling 3 Mark og noget Gaasefedt.

Johanne Andersdatter i Sundsted vidnede, at da hun for kort Tid siden var noget syg, var Kirsten

¹⁾ ? rystende (skuttrende).

Andersdatter hos hende og lavede en lille Kage, som hun gav hende at æde i Jesu Navn. Endvidere gav hun hende en lille Taar Mjød, og hun skrabte noget af under Johannes Fod og kom det i Mjøden og bad hende drikke det ud i Jesu Navn. Anden Gang Kirsten kom til hende, kogte hun nogen Humle, som hun bandt ved Johannes Hoved, og Kirsten sagde, at Sygdommen var paaført hende af et Kvindfolk i Vester Brønderslev — ved Navn Inger Laursdatter. — Saa blev Johanne bedre »næst Guds Hjælp«, og Kirsten sagde, at det, hun havde skrabt af under hendes Fod og givet hende ind, var godt for hendes Sygdom, som var saa haard, at hun skulde have ligget og tæret sig selv, indtil man kunde se hendes Rygben igennem hende. I Betaling havde Kirsten faaet otte Mark og to Skæpper Rug.

Hermed var Vidneførslen til Ende. Kirsten Andersdatters Mand Christen Pedersen var ogsaa indstævnet, men han havde foretrukket at rømme fra sit Hus.

Da Kirsten Andersdatter havde været meget villig til at godkende Rigtigheden af det af Vidnerne udtalte, kendte Herredsfoged Jakob Sørensen Hegelund for Ret, at hun dømtes i Henhold til »Danske Lov«s 6. Bog, 1. Kap., Punkt 10 og 11, der omhandler: »Hvo som bruger nogen galne indbildede Konster med Forsæt at ville forgøre og skade en anden« samt dem, der er anklaget for saadan Forbrydelse, men bryder ud af Fængslet eller bortløber.

Kirsten blev følgelig dømt fra Livet, og hendes Hovedlod (o: Ejendom) at være forbrudt til Husbonden.

Mod Dommen kan vel indvendes, at Kirsten ikke, som anført i Lovens § 10, havde anvendt sine Konster i den Hensigt at ville forgøre eller skade en an-

den; hun havde jo tværtimod villet fri Folk for For-gørelse og Sygdom.

Dommeren spurgte Kirsten, om hun vilde indanke Dommen for højere Ret, eller om hun vidste nogen, der vilde eller kunde gøre det, og hertil svarede hun, at det vidste hun ikke.

28. Oktober samme Aar lod Ejler Ejlersen Holm lyse ved Tinget efter Kirsten Andersdatter, som nu for tredje Gang var undvigt af sit Fængsel og Jern. Da Livsstraf i slige Sager ikke maatte fuldbyrdes, forinden Herredstingsdommen var stadfæstet af Landstinget og Højesteret, havde Ejler Holm indanket Dommen for Landstinget, hvor der 3. Novbr. 1686 afsagdes den Dom, at Kirsten skulde rømme Kongens Riger og Lande og hendes Boeslod være forbrudt til Herskabet (Danske Lovs 6. Bog, 1. Kap., Punkt 12), og denne Dom blev forkyndt ved Jerslev Herredsting 14. April 1687; men da var Kirsten endnu ikke blevet indfanget igen, saa hun er vel havnet i de Fredløses Flok, der drev rundt som visne Blade i Høst.
